

દર્શન

નિષ્કામ થવું આસાન છે - ભોગવવું આસાન છે, પરંતુ સમ્યક રહેવું બહુ મુશ્કેલ છે

મનન

હેમંત વાળા
feedback@bombay

કુસંગનો સદાય ત્યાગ કરવો

નારદ ભક્તિ-સૂત્રનું આ કથન છે. અહીં એક સહજ અને સ્વાભાવિક બાબત તરફ નિર્દેશ કરાયો છે. જીવનને યથાર્થ બનાવવા, જીવનમાં સાત્ત્વિકતાની સ્થાપના કરી તે સાત્ત્વિકતાને વધુ દ્રઢતા આપવા, જીવનને યોગ્ય માર્ગે લઈ જવા, જીવનમાં આધ્યાત્મિકતાનું પ્રભુત્વ કાયમ રાખવા અને જીવનમાં ઉત્તરદાયિત્વ કે ધર્મ પ્રત્યેની નિષ્ઠા જાળવાઈ રહે તે માટે દુઃસંગ – કુસંગથી દૂર રહેવાની આ વાત છે. આમ તો આ સામાન્ય સર્વસ્વીકૃત બાબત છે, છતાં પણ તે પ્રત્યે ઉકાસીનતા જોવા મળે છે. તેથી જ આ વાત શાસ્ત્રોમાં વારંવાર પુનરાવર્તિત કરવામાં આવી છે.

કહેવાય છે કે જેવો સંગ તેવો રંગ. મજાની વાત એ છે કે આ ઘટના એક તરફી છે. સારી કેરીની વચ્ચે એક બગડેલી કેરી હોય તો બધી જ કેરી બગડી જાય. તેનાથી વિપરીત નથી થતું. જો ખરાબ કેરી વચ્ચે એક સારી કેરી હોય તો બધી કેરી સારી નથી થઈ જતી. હકીકત એ છે કે ખરાબ રંગ લાગવાની સંભાવના વધુ હોય છે, તે રંગનો પ્રભાવ વધારે હોવાની સંભાવના પણ વધુ હોય છે, અને તેને કારણે અંતે ઉદ્ભવતી પરિસ્થિતિ પણ વધુ જોખમી હોય છે.

સારપ જાળવી રાખવી જરૂરી છે. સારપ જાળવી રાખવા માટે યોગ્ય પરિસ્થિતિ જળવાઈ રહે તે પણ જરૂરી છે. આજુબાજુની પરિસ્થિતિ જો નકારાત્મક હોય – જોખમી હોય તો તેનાથી સારપ અસરગ્રસ્ત થાય જ. બીજી રીતે જોઈએ તો, સદગુણની પ્રાપ્તિ અઘરી છે, દુર્ગુણ સરળતાથી ગ્રહણ થઈ જાય છે. ઊંચાઈ પ્રાપ્ત કરવી મુશ્કેલ છે, પતન તો સહજમાં શક્ય છે. સદગુણ વિકસાવવા માટે ધીરજ રાખી સાતત્યતા પૂર્ણ પ્રયત્ન કરવા પડે, દુર્ગુણ તો રસ્તે ચાલતાં ચાલતાં ગ્રહણ થઈ જાય. કુસંગ એટલે દુર્ગુણો સાથેનું સાનિધ્ય. કુસંગ એટલે અસાત્ત્વિક પરિસ્થિતિ પ્રત્યેનો લગાવ. કુસંગ એટલે અંતે નુકસાનકારક સાબિત થઈ શકે તેવી બાબતોનું સામીપ્ય. આ બધાની અસર નકારાત્મક હશે, વધુ તીવ્ર હશે, વધુ કાયમી હશે, વધુ નિંદનીય અને વધુ જોખમી હશે.

તેથી જ દરેક જગ્યાએ, દરેક સમયે, દરેક સંજોગોમાં, દરેક પ્રકારના પ્રયત્ન કરીને કુસંગથી દૂર રહેવું જરૂરી છે. કુસંગથી અવિવેક, અપવિત્રતા, દુરાચાર, વ્યસન-નશો, અસહિષ્ણુતા, અપવિત્રતા, અભિમાન, માનસિક અશાંતિ, હિંસા, ઝૂઝાપણું, વ્યભિચાર, સ્વાર્થ તથા નિર્દયતા જેવાં દૂષણો પ્રાપ્ત થતાં હોય છે. મન ખોટા વિચારે ચડી જતું હોય છે. સંગ અયોગ્ય હોય તો ખોટી આત્મ પેઠે, અસામાજિક તેમજ અનૈતિક કાર્યમાં જોડાવાની સંભાવના ઊભી થાય. અનુકરણ કરવું એ મનનો સ્વભાવ છે. મનની દ્રષ્ટિએ જે બાબતનું પ્રભુત્વ હોય તેનું અનુકરણ કરવા તે વધુ પ્રેરાય. જીવનમાં જ્યારે કુસંગનું જોર વધુ હોય ત્યારે સ્વાભાવિક રીતે કુ-બાબતો પ્રત્યેનું આકર્ષણ વધતું જાય અને મનને તે મુજબની પ્રવૃત્તિમાં આસક્ત રહેવું ગમે. કુસંગને કારણે ઇન્દ્રિયોને જે પ્રિય છે તે પ્રત્યેનો લગાવ વધે અને જીવન માટે જે શ્રેય છે તે તરફની નિષ્ક્રિયતા વધતી જાય.

કુસંગથી કામના તથા ભોગ પ્રત્યે પ્રીતિ જાગ્રત થાય, વિષયોમાં મન લિપ્ત થવાના સંજોગો ઊભા થાય, અનિચ્છનીય ઈચ્છા તથા અપેક્ષા પૂર્ણ ન થતા ક્રોધ જાગ્રત થવાની સંભાવના વધે, ભક્તિ તથા સાધનાથી વિમુખ થવાય, ક્યાંક શ્રદ્ધા અને વિશ્વાસ ડગી જાય, ‘ઋણ કરીને પણ ધી પીવું’ની ભાવના દ્રઢ થતી જાય, દુષ્ટ તથા અધર્મી પ્રત્યેનો લગાવ વધતો જાય, અને આ બધાને અંતે જીવનની હકારાત્મક સંભાવનાઓ નાશ પામે. કુસંગથી વ્યક્તિ પોતાના સ્થાનથી ભ્રષ્ટ થઈ શકે. સત્સંગનો લોપ થતાં સારી પરિસ્થિતિથી દૂર થતાં જવાય. કુસંગને કારણે સત્ય અને ધર્મ દૂર થતાં જીવનમાંથી શિવ અને શુભ લુપ્ત થતાં જાય.

જીવન એ મર્યાદિત સમયગાળાનો તબક્કો છે. આ સમયનો ઉપયોગ કેવી રીતે કરવો તે વ્યક્તિ જાતે નક્કી કરે છે. આ સમયનો ઉપયોગ જીવનને તારવા માટે પણ થઈ શકે અને ટૂંકાવવા માટે પણ થઈ શકે. જીવનનો સમય મુક્તિ માટેનું માધ્યમ પણ બની શકે અને આ સમય ભવસાગરમાં બંધનો વધુ દ્રઢ થાય તે રીતે તેનો વ્યય પણ કરી શકાય. કુસંગથી સમયનો વ્યય જ થતો હોય છે.

કોઈ એમ તર્ક કરી શકે કે ઈશ્વર તો દરેક જગ્યાએ, દરેક જીવમાં, દરેક પરિસ્થિતિમાં વ્યાપ્ત છે. તો પછી કુસંગ અને સત્સંગનો ભેદ કેવી રીતે ઉદ્ભવે. જ્યાં દરેક પ્રકારના દ્વન્દ્વથી મુક્ત થવાની વાત થતી હોય ત્યાં આ ભેદ શેની માટે. પ્રારંભિક અને બાળ સહજ તર્કથી જો વિચારવામાં આવે તો આ વાત સાચી પણ જણાય. સમજવાનું એ છે કે જીવનના પ્રાથમિક તબક્કામાં સાવચેતી જરૂરી છે. જીવનને ટકાવી રાખવા માટે અમુક પ્રકારનો ખોરાક યોગ્ય ગણાય જ્યારે અમુક પદાર્થ અભય જણાય. આ એક પ્રકારનો દ્વંદ્વ થયો જે સમજવો અને પાળવો જરૂરી છે. જો આમ કરવામાં ન આવે તો અસ્તિત્વ જોખમમાં આવી જાય. બની શકે કે વ્યક્તિનું શરીર એ પ્રકારનું સામર્થ્ય કેળવે, તે પછી તે સામાન્ય સંજોગોમાં અભય કહેવાય તેવો પદાર્થ પણ ભોજન તરીકે સ્વીકારી શકે. પણ આ માટે વ્યક્તિએ તે પ્રકારનું સામર્થ્ય કેળવવું પડે. ત્યાં સુધી અભયથી દૂર રહેવું ઇચ્છનીય. સત્સંગ અને કુસંગ માટે પણ આમ જ કહી શકાય.

જ્યાં સુધી મન મજબૂત નથી, જ્યાં સુધી ઇન્દ્રિયો તેના વિષયો પ્રત્યે આકર્ષિત રહે છે, જ્યાં સુધી ચિત્ત સ્થિરતાને પામ્યું નથી, જ્યાં સુધી કામ અને અર્થ આધારિત પુરુષાર્થ માટે પ્રયત્નો ચાલુ છે, જ્યાં સુધી સદગુરુની કૃપા સ્થાપિત નથી થઈ, જ્યાં સુધી મન ભક્તિમાં લીન નથી થયું, જ્યાં સુધી સાધના વિચલિત થતી રહે છે, જ્યાં સુધી યથાર્થ જ્ઞાનની પ્રતીતિ નથી થઈ ત્યાં સુધી સાવચેત રહેવું સારું. ત્યાં સુધી કુસંગથી દૂર રહેવું નોતરું. હકીકત એ છે કે ઉચ્ચ સ્થિતિ પ્રાપ્ત થયા પછી પણ કુસંગ પતન સારી શકે છે. તેથી જ કુસંગથી સર્વથા દૂર રહેવું ઇચ્છનીય છે. ■

માનસ મંથન

મોરારિભાપુ

feedback@
bombaysamachar.com

‘રામચરિતમાનસ’ને આધારે આપણે આ કથામાં ‘માનસ-કામદર્શન’ની સંવાદી ચર્ચા કરી રહ્યા છીએ. અહીં વિચાર નથી, અનુભવ પ્રસ્તુત થઈ રહ્યો છે; જીવનનું સત્ય પ્રસ્તુત થઈ રહ્યું છે. ઉપદેશમાં કહેવામાં આવે છે કે નિષ્કામ થઈ જાઓ; આજના ચિંતકોએ વધારે અતિરેક કરીને કહ્યું કે ખૂબ જ ભોગવી લો; એ બંને અસંકળ છે. નિષ્કામ થવું આસાન છે, ખૂબ ભોગવવું આસાન છે પરંતુ સમ્યક રહેવું બહુ મુશ્કેલ છે. અને ‘માનસ’નું કામદર્શન એમ કહે છે કે વચ્ચે રહીને જીવો. તુલસીદાસજી કહે છે કે વિષયનો તમે જેટલો ભોગ કરશો એટલો કામ વધતો જ જાય છે. જેવી રીતે અગ્નિમાં ઘી નાખીએ તો અગ્નિ વધારે ભડકે છે. જીવનનું સત્ય સમજવું જોઈએ. સાચી કસોટી વચ્ચે રહેવામાં છે.

‘માનસ’ની એક પંક્તિ હું આ સંદર્ભમાં તમને કહેવા માગું છું અને એ જીવનનું સત્ય છે. ભગવાન રામ ભવવાસ દરમ્યાન ચિત્રકૂટ જતા પહેલાં વાલ્મીકિ આશ્રમમાં ગયા ત્યારે વાલ્મીકિજીને પ્રશ્ન પૂછે છે કે ‘ભગવન! હવે હું ક્યાં રહું, મને એવી કોઈ જગ્યા બતાવો.’ વાલ્મીકિજી વિજ્ઞાન વિશારદ છે; પહોંચેલા મહાપુરુષ છે. એમણે

ચૌદ સ્થાન બતાવ્યાં. એમાંનું એક સ્થાન આ છે-
કામ કોહ મદ માન ન મોહા । લોમ ન છોમ ન રાગ ન દોહા ।
મારાં ભાઈ-બહેનો, ‘ગીતાપ્રેસ’નું ભાષાંતર વાંચો; ‘વ્યંકટેશપ્રેસ’નું ભાષાંતર વાંચો; અને એ સાચું પણ છે; શું અર્થ થાય છે આનો ? ‘જેમના હૃદયમાં કામાદિ દોષ ન હોય, એમના વશમાં આપ કાયમ રહો.’ તો આ પંક્તિનો અર્થ એવો થઈ ગયો કે કામ હૃદયમાં ન હોય તો જ ભગવાન વશમાં આવે. એ સાચો અર્થ છે; હવે એનો વિશેષ અને ગુરુમુખી અર્થ સાંભળો. શું કહે છે ? કામાદિ દોષ ન હોય એવી વાત નથી; કામાદિ દોષ ભલે હોય પરંતુ એનો મદ અને દંભ જેનામાં ન હોય એમને આધીન તમે થાઓ.

હું તમને પૂછું, શું જીવનમાં કામ જરૂરી નથી ? મેં કાલે પણ કહ્યું, કૃષ્ણએ ધર્મસ્થાપના કરી, રામે સેતુસ્થાપના કરી અને મહાદેવે કામસ્થાપના કરી. જીવનમાં કામ જરૂરી છે. જીવનમાં ક્રોધ જરૂરી છે. ન હોય તો ઠીક છે, પરંતુ એવું તો માત્ર કહેવામાં આવે છે. સમુદ્ર સામે ઠાકુરે ક્રોધ નથી કયો? ક્રોધ જરૂરી નથી ? આપણા જેવા સંસારીઓ માટે આ ચર્ચા છે, મહાત્માઓ માટે નથી. ઘાસની માફક જે વિનમ્રતાથી ઝૂકી જશે એને કોઈ નદીના પૂરરૂપી કામાદિ આવેગ તાણી નહીં જઈ શકે. જીવનના સત્યને આટલી વિનમ્રતાથી સ્વીકારવું જોઈએ. કામરસ સુધી જ અટકી જવાનું નથી. તુલસીએ પોતાની યાત્રા સમ્યક કામથી શરૂ કરી છે. ‘માનસ’માં એક શબ્દ ત્રણ વાર આવ્યો છે, ‘દીપશિખા.’ એક વાર જાનકીજીના સંદર્ભમાં-
સુંદરતા કહું સુંદર કરૈ । છબિગૃહ દીપશિખા જનુ બરૈ ।
બીજી વાર-
દીપ સિખા સમ જુબતિ તન મન જનિ હોસિ પતંગ ।
અને ત્રીજી વાર ‘ઉત્તરકાંડ’ના ‘જ્ઞાનદીપ’માં. હવે,તમે એક દીવો લો,

અલૌકિક દર્શન

ભાણદેવ

feedback@
bombaysamachar.com

બ્રહ્મનું સ્વરૂપ છે. નિર્ગુણ બ્રહ્મ ગુણરહિત છે, ગુણાતીત છે. જે સ્વરૂપ દ્વારા નિર્ગુણ બ્રહ્મ સૂચિત થાય છે, તે સ્વરૂપ પીતાંબર પહેરે તો તે શોભે? આવા અલંકારો સગુણ-સાકાર બ્રહ્મને શોભે, નિર્ગુણ બ્રહ્મને નહીં. આ દૃષ્ટિથી શિવના વેશને સમજવામાં આવે તો સ્પષ્ટ થશે કે શિવનો આ વેરાગી જેવો વેશ તેમની અનાયત્તાનો નહીં, પરંતુ તેમના પરબ્રહ્મપણાનો ઘોતક છે.

૨. શિવનો પ્રસાદ ગ્રહણ ન કરવાનું કારણ આપણે જોઈ ગયા તે પ્રમાણે શિવની પરબ્રહ્મતા જ છે, શિવની અનાયત્તા નહીં જ. જો આર્થ પ્રજ્ઞા શિવને અનાર્થ માનીને તેનો પ્રસાદ ગ્રહણ ન કરે તો તેની પૂજા શા માટે કરે? તેનાં મંદિરો શા માટે રચે? તેની પ્રાર્થના શા માટે કરે? તેના ચઢ્યો શા માટે કરે?

આમ પ્રસાદ ન ગ્રહણ કરવાની પરંપરા દ્વારા શિવને અનાર્થ દેવ ગણી શકાય નહીં.

૩. હડપ્પા અને મોહેં-જો-દરોના અવશેષોમાં શિવલિંગ મળી આવ્યાં તેટલા માત્રથી શિવ અનાર્થ દેવ છે તેમ સિદ્ધ થઈ શકે નહીં. કોઈ પણ અનુમાન પ્રક્રિયાને આટલી હદ સુધી લંબાવી શકાય નહીં. શિવલિંગ ત્યાં કેવી રીતે અને ક્યા સ્વરૂપે હતું તે આપણે કહી શકીએ તેમ નથી, તેથી આવા એકાદ અવશેષ દ્વારા શિવને અનાર્થ દેવ સાબિત કરવા તે અસંગત દલીલ છે.

૪. શિવલિંગને શિવશિશ્ર માનવું તે જ બરાબર નથી. શિવલિંગ શિવતત્ત્વનું ચિહ્ન છે. શિવલિંગ એટલે શિવનું ચિહ્ન, પરંતુ શિવનું શિશ્ર નહીં. આમ શિવલિંગ તે શિવશિશ્ર નથી જ. તેથી શિશ્રપૂજાના અનુમાન દ્વારા શિવને અનાર્થ દેવ માની શકાય તેમ નથી.

આમ શિવને અનાર્થ દેવ માનવા માટેની ચારે દલીલો વજૂદ વગરની છે.

શિવ વૈદિક દેવ છે તેવા પાર વિનાના પુરાવા વૈદિક સાહિત્યમાં મળી આવે તેમ છે. વેદમાં અનેક સ્થળે રુદ્રનાં સૂકતો છે. ‘અષ્ટાધ્યાયી રુદ્રી’ વૈદિક મંત્રોનો જ સમુચ્ચય છે. રુદ્રીનો પાંચમો અધ્યાય શતરુદ્રી ગણાય છે. તેમાં રુદ્રની જ વંદના કરેલી છે. વૈદિક ભાષામાં જે રુદ્ર છે, તે જ પૌરાણિક ભાષામાં શિવ છે. ‘યજુર્વેદ’ના નમનાનુવાકના આક્રમા અનુવાકના ત્રણ મંત્રો અહીં જોઈએ:

નમઃ શંભવે ષ મયોમ્ભવે ચ ॥૧॥
નમઃ શંકરાય ષ મયસ્કરાય ચ ॥૨॥
નમઃ શિવાય ષ શિવતરાય ચ ॥૩॥
રુદ્રને નમન કરનારા આ ત્રણે મંત્રોમાં શિવનાં ત્રણ નામો છે: શંભુ, શંકર અને શિવ.

વેદમાં આવાં બીજાં પણ અનેક સૂકતો અને મંત્રો છે, જેમના પરથી સ્પષ્ટતા: સિદ્ધ થાય છે કે રુદ્ર અર્થાત્ શિવ એક વૈદિક દેવ છે, જે દેવનાં વેદમાં આટલાં ગુણગાન ગવાયાં છે, આટલી પ્રાર્થના થયેલ છે તે દેવને અનાર્થ ગણવા તે સર્વથા અસત્ય છે.

આદિથી અંત સુધી શિવ આર્થ પ્રજ્ઞાના ઈષ્ટદેવ છે. આર્થ પ્રજ્ઞાના હૃદયમાં તેમનું સ્થાન અબાધિત છે. શિવને અનાર્થ દેવ ગણીને

પ્રજ્ઞાની અસ્મિતાને તોડવાનો પ્રયત્ન કરવો તે રાષ્ટ્રીય અપરાધ તો છે જ, પણ તેથીયે વિશેષ તો તે એક શિવ-અપરાધ છે.

૨. શિવલિંગ શિવશિશ્ર છે? આપણે જોઈ ગયા તે પ્રમાણે ‘લિંગ’ પદનો અર્થ અહીં શિશ્ર નહીં, પરંતુ ચિહ્ન છે, તેથી શિવલિંગ એટલે શિવનું શિશ્ર નહીં, પરંતુ શિવતત્ત્વનું અર્થાત્ બ્રહ્મતત્ત્વનું ચિહ્ન.

વેદમાન્ય ભારતીય પરંપરામાં શિશ્રપૂજા, યોનિપૂજાને કોઈ સ્થાન નથી. ભારતમાં વામતંત્રિકો સિવાય કોઈએ આવી પૂજાને માન્ય પણ ગણી નથી અને સ્વીકારી પણ નથી. વામતંત્રિકો પણ શિશ્રપૂજા કે યોનિપૂજા એકાંતમાં ગુપ્ત રીતે કરતા અને તેમને તથા તેમની આવી વિધિઓને સમાજ તરફથી ત્યાજ્ય અને બહિષ્કૃત ગણવામાં આવેલ છે, તેથી સ્પષ્ટ થાય છે કે ભારતીય સમાજે યોનિપૂજા કે શિશ્રપૂજાનો વ્યાપક રીતે અને ખુલ્લી રીતે ક્યારેય સ્વીકાર ક્યો નથી.

શિવપૂજા તો ભારતમાં વ્યાપક રીતે થાય છે, સમાજમાન્ય ગણાય છે. શિવલિંગ ભારતના સર્વ હિન્દુઓ માટે હંમેશાં વંદનીય અને પૂજનીય જ ગણાય છે. શિવપૂજા તો ભારતમાં સર્વમાન્ય. ગણમાન્ય અને સાર્વભૌમ ગણાય છે. આવી સાર્વભૌમ ધાર્મિક વિધિને શિશ્રપૂજાનું સ્વરૂપ ગણવામાં આવે તો તે માત્ર ભૂલ જ નહીં, પરંતુ અપરાધ પણ છે.

કેટલાક વામપણ અને દૃષ્ટિહીન વિદ્વાનો (?)એ આવી વાત વહેતી મૂકી છે કે શિવલિંગ તે શિવશિનું પ્રતીક છે, પરંતુ વાતાવરણમાં વહેતા મુકાથેલા આ વિચારનો સર્વથા ત્યાગ કરવો જોઈએ. આપણા માટે સૂર્ય જેવું સ્પષ્ટ અને પહોંડ જેવું નિશ્ચિત સત્ય એ છે કે શિવલિંગ એટલે બ્રહ્મતત્ત્વનું ચિહ્ન કે પ્રતીક.

વસ્તુતઃ તો આવા મોં-માથા વિનાના આશેષનો ઉત્તર પણ ન આપવો જોઈએ. ઉત્તર આપવા જેટલી યોગ્યતા પણ આશેષમાં નથી, પરંતુ આવા આશેષોનો પ્રચાર થયો છે. પુસ્તકોમાં પણ આવા આશેષોને સ્થાન આપવામાં આવે છે. સજ્જનો પણ છંતરાય છે.

આવી પરિસ્થિતિ હોવાથી આવા તથ્યહીન આશેષોનો ઉત્તર આપવાનું સંજોગોવશાત્ આપણા માથે આવી પડે છે.

ઉપસંહાર-

‘તવ તત્ત્વ ન જાનામિ કીદૃશોઽસિ મહેશ્વર ।
વાદૃશોઽસિ મહાદેવ તાદૃશાય નમો નમઃ ॥’
‘હે મહેશ્વર (મહાદેવ)! તમે કેવા છો, તે તમારું તત્ત્વ હું જાણતો નથી. તમે જેવા હો તેવા, હે મહાદેવ! હું તેમને નમસ્કાર કરું છું.’
શિવતત્ત્વ અનંત છે, તેનો મહિમા અનંત છે, તેનું સ્વરૂપ અમાપ અને અગમ્ય છે. તેને પૂરેપૂરું કોણ જાણી શકે?
શિવની કૃપાથી અમે શિવતત્ત્વને કંઈક જાણીએ છીએ અને જે કાંઈ જાણીએ છીએ તે ચિવાના ચરણોમાં સમર્પિત કરીએ છીએ.

ૐ ચંબકં ચિવામહે સુગંધિ પુષ્ટિવર્ધનમ્ ।
ઝવંક્કમિવ બન્ધનાન્મૃત્યોર્મુક્તીય મામૃતાન્મૃત્ ॥
‘સુગંધ અને પુષ્ટિનું વર્ધન કરનાર શિવનું નિવન એમ યજન કરીએ છીએ. કાકડી જેમ વેલાના બંધનથી મુક્ત થાય, તેમ તે (શિવ) અમને મૃત્યુ (રૂપી સંસાર)માંથી મુક્ત કરે, પણ (પરમતત્ત્વરૂપ) અમૃતથી નહીં.’

હિન્દુત્વની હાંસી ન ઉડાવો

કેટલાક વિદેશીઓ અને કેટલાક વિધર્મીઓ હિન્દુ ધર્મની હાંસી ઉડાવે છે. તેમના અનુકરણરૂપે કેટલાક હિન્દુત્વવિરોધી હિન્દુઓ પણ હિન્દુ ધર્મની ટીકા કરે છે. આ ટીકા યુવાન પેઢી સમજાડે છે અને તે ગેરમાર્ગે દોરાય છે અને ગેરસમજનો ભોગ થઈ પડે છે.

વિરોધનો પ્રત્યુત્તર વિરોધ નથી, ટીકાનો જવાબ ટીકા નથી, આકોશનું નિરાકરણ આકોશ નથી. નિરાકરણ સમજ દ્વારા મળે છે, સંઘર્ષ દ્વારા નહીં. જેમને ટીકા કરવી જ છે, તેમને રોકી શકાય તેમ નથી, પરંતુ ટીકાકારો હિન્દુ ધર્મનાં જે તત્ત્વોને અનુલક્ષીને ટીકા કરે છે, હાંસી ઉડાવે છે, તે તત્ત્વોનું યથાર્થ સ્વરૂપ શું છે તે આપણે કહી શકીએ, તે તત્ત્વોને યથાર્થ સ્વરૂપે સમજી શકીએ અને જેઓ સમજવા ઈચ્છે તેમને સમજાવી શકીએ, પરંતુ જેમને સમજવું જ નથી તેમને બ્રહ્માજી પણ ન સમજાવી શકે.

હિન્દુ ધર્મ, હિન્દુ સંસ્કૃતિ, હિન્દુ તત્ત્વજ્ઞાન અને હિન્દુ પરંપરાનાં જે તત્ત્વોને નિમિત્ત બનાવીને હિન્દુત્વની ટીકા કરવામાં આવે છે, તે તત્ત્વો તેમના યથાર્થ સ્વરૂપે શું છે તેની વિચારણા અહીં પ્રસ્તુત છે:

૧. આપણું કથાસાહિત્ય
આપણાં પુરાણો, મહાકાવ્યો આદિ ગ્રંથો આપણું કથાસાહિત્ય છે. આ કથાઓમાં કેટલાક પ્રસંગો એવા પણ છે કે જે પ્રથમ દૃષ્ટિએ અને તેમના બાહ્ય સ્વરૂપે અશક્ય લાગે અને કેટલાક પ્રસંગો જો તેના સ્થૂળ અર્થમાં જ લઈએ તો અરુચિકર પણ લાગે.

આપણા કથાસાહિત્યના યથાર્થ સ્વરૂપ વિશે વિગતવાર વિચારણા આ પુસ્તકમાં અન્યત્ર કરી હોવાથી તે વિશે પુનરાવર્તન અનાવશ્યક છે. અહીં માત્ર એટલું જ નોંધવું આવશ્યક છે કે આપણા કથાસાહિત્યને માત્ર સ્થૂળ રૂપે અને માત્ર બહિરંગ દૃષ્ટિથી જોઈએ તે પર્યાપ્ત નથી. જો આપણે આ કથાસાહિત્યને સૂક્ષ્મ દૃષ્ટિથી જોઈએ અને તેના સંકેતિક અર્થને સમજવાનો પ્રયત્ન કરીએ, તો નિશ્ચિતપણે સમગ્ર શકાશે કે આ પુરાણકથાઓ હાંસીને પાત્ર નથી, ગૌરવને પાત્ર છે, એટલું જ નહીં, પણ આ કથાસાહિત્ય અધ્યાત્મવિધાનો મહામૂલ્યો ખજાનો છે. (ક્રમશઃ)■

૨૦૦થી વધુ આરોગ્ય કેન્દ્રમાં કાગડા ઊડે છે

ઈર્નિચર, વીજ જોડાણ, સ્ટાફ માટે ભંડોળ જ મળ્યું નથી

મેડિકલ સેન્ટર માટેની ૨૧૦ ઇમારતમાંથી ઘણીખરી બંધ પડી છે

મુંબઈ: મહારાષ્ટ્રમાં ૨૦૦થી વધુ નવનિર્મિત પ્રાથમિક આરોગ્ય કેન્દ્રો (પીએચસી) અને પેટા કેન્દ્રોમાં કાગડા ઊડે છે, કારણ કે આવશ્યક પુરવઠો અને સ્ટાફ માટે ભંડોળ ફાળવવામાં નથી આવ્યું એમ જાહેર આરોગ્ય વિભાગના એક વરિષ્ઠ અધિકારીએ જણાવ્યું હતું. પીએચસી અને પેટા-કેન્દ્રો ગ્રામીણ આરોગ્ય સંભાળ વ્યવસ્થા માટે મહત્વ ધરાવે છે. મેડિકલ ઈમરજન્સી અને ગામડાઓમાં રોગચાળો ફેલાયો હોય એ દરમિયાન આ કેન્દ્રો જ રાહતના દરે સારવાર પૂરી પાડે છે. સિવાય રસીકરણ ઝુંબેશ સહિત રાષ્ટ્રીય

આરોગ્ય કાર્યક્રમો ચલાવે છે અને મહિલાઓ અને બાળકોને આવશ્યક સંભાળ પૂરી પાડે છે. અધિકારીએ જણાવ્યું હતું કે છેલ્લા ચાર વર્ષમાં બાંધવામાં આવેલા ઘણા પીએચસી અને પેટા-કેન્દ્રો કાર્યરત નથી, કારણ કે તેમને ઈર્નિચર, વીજ જોડાણ અને સ્ટાફ માટે ભંડોળ નથી મળ્યું. વિભાગે ૨૦૨૧ થી ૨૦૨૫ દરમિયાન રાજ્યભરમાં ૪૦૦થી વધુ પ્રાથમિક આરોગ્ય કેન્દ્રો (પીએચસી) અને પેટા-કેન્દ્રોના નિર્માણને મંજૂરી આપી હતી, અને તેમાંથી, ૨૧૦ ઇમારતોનું નિર્માણ કરવામાં આવ્યું છે,

પરંતુ ઘણા બંધ છે. કેટલાક કિસ્સામાં તો આખેઆખી ઇમારતો લગભગ બે વર્ષથી બિનઉપયોગી રહી છે. ભૌતિક માળખાગત સુવિધા તૈયાર હોવા છતાં, મૂળભૂત કાર્યકારી સહાયનો અભાવ એ છે કે આ કેન્દ્રો હજુ સુધી કાર્યરત થયા નથી, એમ તેમણે કહ્યું હતું. વિભાગના ડેટા અનુસાર, છેલ્લા ચાર વર્ષમાં ૯૮ પ્રાથમિક આરોગ્ય કેન્દ્રોને મંજૂરી આપવામાં આવી હતી. માત્ર ૬૪ પ્રાથમિક આરોગ્ય કેન્દ્રો કાર્યરત છે અને સ્ટાફ અને આવશ્યક પુરવઠાની તીવ્ર અછતને કારણે ૩૪

તાળાબંધ છે, અધિકારીએ ઉમેર્યું હતું. સ્થાનિક આરોગ્ય અધિકારીઓનું કહેવું છે કે તેમણે સરકારને ઈર્નિચર, દવાઓ, વીજળી અને સ્ટાફિંગ માટે વારંવાર ભંડોળની વિનંતી કરી છે. ગ્રામીણ વિસ્તારોમાં પેટા-કેન્દ્રો માટે પરિસ્થિતિ અલગ નથી. બાંધકામ માટે મંજૂર કરાયેલા ૩૦૮ પેટા-કેન્દ્રોમાંથી, ફક્ત ૧૨૯ કાર્યરત થયા છે, અને બાકીના ૧૭૯ ઇમારતો બિનઉપયોગી પડી છે, અધિકારીએ નોંધ્યું, તેમણે ઉમેર્યું કે વિભાગ રાજ્યભરમાંથી માનવ (જુઓ પાનું ૪) ►►

સોલાપુરની ફેક્ટરીમાં આગ: આઠનાં મોત

મૃતકોમાં ત્રણ મહિલા સહિત બાળકોનો સમાવેશ

(અમારા પ્રતિનિધિ તરફથી) મુંબઈ: સોલાપુર શહેરમાં અક્કલકોટ રોડ પર એમઆઈડીસી પરિસરમાં ટોવલ બનાવતા સેન્ટ્રલ ટેક્સટાઈલના કારખાનામાં રવિવારે વહેલી સવારે ભીપણ આગ ફાટી નીકળી હતી, જેમાં ત્રણ મહિલા અને બાળકો સહિત કુલ આઠ લોકોનાં મૃત્યુ થયા હતા. મુંબઈથી લગભગ ૪૦૦ કિલોમીટર દૂર આવેલા સોલાપુર જિલ્લાના એમઆઈડીસીમાં ટેક્સટાઈલ મિલમાં વહેલી સવારના ૩.૪૫ વાગે આગ ફાટી નીકળી હતી. પ્રાથમિક માહિતી મુજબ આગ (જુઓ પાનું ૪) ►►

દુર્ઘટના: સોલાપુરમાં ટોવેલ બનાવતી કંપનીમાં ભીપણ આગ લાગી હતી જેમાં ફેક્ટરીના માલિક સહિત આઠ જણનાં મોત થયા હતા. (પીટીઆઈ)

‘બેન તુર્કી’નો સિલસિલો યથાવત્

આઈઆઈટી-બોમ્બેએ તુર્કી સાથેના કરાર રદ કર્યા

મુંબઈ: ભારત સાથે વધી રહેલા તણાવ વચ્ચે પાકિસ્તાનને સમર્થન આપનાર તુર્કી સાથેના સંબંધો કાપી નાખવાનો સિલસિલો આગળ વધ્યો છે. હવે ઈન્ટરન્ય ઈન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ ટેકનોલોજી (આઈઆઈટી) બોમ્બેએ તુર્કીની યુનિવર્સિટીઓ સાથેના તમામ કરારો સ્થગિત કરી દીધા છે. સંસ્થાએ તેના સત્તાવાર સોશિયલ મીડિયાના એક્સ હેન્ડલ પર એક પોસ્ટમાં જણાવ્યું હતું કે તુર્કી સાથેની વર્તમાન રાજકીય પરિસ્થિતિને પગલે આઈઆઈટી બોમ્બેએ આગામી સૂચના મળે સુધી તુર્કીની યુનિવર્સિટીઓ સાથેના તેના કરારો સ્થગિત કરવાનો નિર્ણય લીધો છે. સંસ્થા હાલ તુર્કીની કેટલીક સંસ્થાઓ સાથે ફેકલ્ટી એક્સચેન્જ પ્રોગ્રામ સંકળાયેલી છે. ઓપરેશન સિદ્ધુ દરમિયાન તુર્કીએ પાકિસ્તાનને ટેકો આપ્યો હોવાથી ભારત સાથેના સંબંધો માં ઘર્ષણ થવાથી આવા નિર્ણય લેવાઈ રહ્યા છે. અગાઉ આઈઆઈટી ટુરકીએ તુર્કીની ઈનોવો યુનિવર્સિટી સાથેના સમજૂતી કરારને ઔદ્યોગિક રીતે રદ કર્યા હતાં. ઓપરેશન સિદ્ધુ દરમિયાન પાકિસ્તાનને ટેકો આપવા બદલ તુર્કી અને અઝરબૈજાનની ૨૩ યુનિવર્સિટીઓ સાથેના તેમના શૈક્ષણિક જોડાણને ચંદીગઢ યુનિવર્સિટી જેવી ત્રાઈવેટ સંસ્થાએ પણ કાપી નાખ્યા હતા. (પીટીઆઈ)■

‘એક દેશ, એક ચૂંટણી’થી ખર્ચમાં બચત થવાનો દાવો

વિધાનસભા અને લોકસભાની ચૂંટણીઓ અલગ-અલગ યોજાય છે, જેના કારણે આ ચૂંટણીઓ દરમિયાન આર્થિક વ્યવહારો સ્થગિત થઈ જાય છે, જે દેશના જીડીપીના ૧.૬ ટકાને અસર કરે છે

(અમારા પ્રતિનિધિ તરફથી) મુંબઈ: વિધાનસભા અને લોકસભાની ચૂંટણીઓ અલગ-અલગ યોજાય છે, આ ચૂંટણીઓ દરમિયાન આર્થિક વ્યવહારો ટાપ થઈ જાય છે અને દેશના કુલ રાષ્ટ્રીય ઉત્પાદન (જીડીપી)ના ૧.૬ ટકાને અસર થાય છે. ‘એક રાષ્ટ્ર, એક ચૂંટણી’ પર નિયુક્ત સંયુક્ત સંસદીય સમિતિના અધ્યક્ષ શનિવારે એવો દાવો કર્યો હતો કે જો દેશમાં બધી ચૂંટણીઓ એકસાથે

યોજાય તો કુલ રાષ્ટ્રીય ઉત્પાદનમાં ૪.૫ લાખ કરોડ રૂપિયાનો વધારો થશે. મુંબઈની મુલાકાત દરમિયાન, સમિતિએ મહારાષ્ટ્ર સરકારના વરિષ્ઠ અધિકારીઓ, વિવિધ રાષ્ટ્રીય અને પ્રાદેશિક રાજકીય પક્ષોના પ્રતિનિધિઓ, ભારતીય રિઝર્વ બેંક અને વિવિધ બેંકો અને વીમા કંપનીઓ સાથે વ્યાપક પરામર્શ કર્યો હતો. આઝાદી પછી, ૧૯૫૨, (જુઓ પાનું ૪) ►►

ઈડીએ મારી ધરપકડ કરી કારણ કે મેં ૨૦૧૯માં ભાજપને સત્તામાં આપતા રોકી: સંજય રાઉત

‘નરકાતલા સ્વર્ગ’માં ચોંકાવનારો દાવો

(અમારા પ્રતિનિધિ તરફથી) મુંબઈ: શિવસેના (યુબીપી)ના નેતા સંજય રાઉતે દાવો કર્યો છે કે એન્ફોર્સમેન્ટ ડિરેક્ટોરેટ દ્વારા કથિત મની લોન્ડરિંગ કેસમાં તેમની ધરપકડ કરવા પાછળનું મુખ્ય કારણ એ હતું કે તેમણે ૨૦૧૯માં મહારાષ્ટ્રમાં ભાજપને સત્તામાં આવતા અટકાવ્યું હતું. તેમના પુસ્તક ‘નરકાતલા સ્વર્ગ’માં રાઉતે એવો પણ દાવો કર્યો હતો કે તેમની સામે ઈડીની કાર્યવાહી કરવામાં આવી હતી કારણ કે તેઓ તે વર્ષે સત્તામાં આવેલા ઉદ્ધવ ઠાકરેની આગેવાની હેઠળની મહા વિકાસ

આઘાડી (એમવીએ) સરકારની ‘રક્ષણાત્મક દીવાલ’ હતા. આ પુસ્તક રાઉતના જેલમાં અનુભવો વિશે છે જ્યારે ઈડીએ ૨૦૨૨માં ઠાકરે સરકારના પતન પછી તરત જ કથિત મની લોન્ડરિંગ કેસમાં તેમની ધરપકડ કરી હતી. રાઉતને બાદમાં જામીન મળ્યા હતા. ‘મારા વિરુદ્ધ (ઈડી) કાર્યવાહી પાછળનું મુખ્ય કારણ એ હતું કે મેં ભાજપને સત્તામાં આવતા રોકી હતી. હું ઠાકરે સરકારના બચાવમાં રક્ષણાત્મક દીવાલ તરીકે પણ ઉભો રહ્યો હતો. તે પછી ઠાકરે સરકાર પડી ભાંગી હતી. ‘(એકનાથ) શિંદે સરકાર

ગેરબંધારણીય રીતે રચાઈ હતી. શિંદે અને (તત્કાલીન નાયબ મુખ્ય પ્રધાન દેવેન્દ્ર ફડણવીસ) બંને એક વાત પર સંમત થયા હશે કે જો સરકારે કામ કરવું હોય તો રાઉતને જેલના સળિયા પાછળ જવું પડશે,’ એવો દાવો તેમણે કર્યો હતો. રાઉતે કહ્યું કે ભાજપને દુઃખ એ વાતનું થયું હતું કે તેને ૧૦૫ બેઠકો (૨૦૧૯ની ચૂંટણીમાં ૨૮૮ સભ્યોની વિધાનસભામાં) જીતવા છતાં વિપક્ષમાં બેસવું પડ્યું હતું. ‘શિવસેનાએ શરદ પવારની આગેવાની હેઠળની એનસીપી સાથે (જુઓ પાનું ૪) ►►

તારાપુરમાં કેમિકલ લીકેજ, ૧૩ લોકો હોસ્પિટલમાં

(અમારા પ્રતિનિધિ તરફથી) પાલઘર: મહારાષ્ટ્રના પાલઘરમાં એક કેમિકલ મેન્યુફેક્ચરિંગ યુનિટમાં રવિવારે સવારે ડાયમિથાઈલ સલ્ફેટ લીકેજ થવાથી તેર કામદારોને હોસ્પિટલમાં દાખલ કરવામાં આવ્યા હતા. પ્લાન્ટ વચ્ચે કેમિકલ ટ્રાન્સફર કરતી વખતે આ ઘટના સવારે લગભગ ત્રણ વાગ્યે બની હતી. ઔદ્યોગિક સલામતી અને આરોગ્ય નિયામક દ્વારા સલામતી પ્રોટોકોલની તપાસ શરૂ કરવામાં આવી છે. મહારાષ્ટ્રના પાલઘર જિલ્લામાં એક કેમિકલ મેન્યુફેક્ચરિંગ યુનિટમાં ડાયમિથાઈલ સલ્ફેટના એલેક્શનને કારણે રવિવારે વહેલી સવારે તેર કામદારોને હોસ્પિટલમાં દાખલ કરવામાં આવ્યા હોવાની વાતને અધિકારીઓએ પુષ્ટિ આપી હતી. ડાયમિથાઈલ સલ્ફેટ પારદર્શક તેલી પ્રવાહી છે, જેની આછી સુગંધ કાંઠા જેવી હોય છે. આનાથી ચામડી અને આંખોમાં બળતરા થઈ શકે છે, તેમ જ ચામડી પર ફોલ્લા પડી શકે છે. જે યુનિટમાં ડાયમિથાઈલ સલ્ફેટનું લીકેજ થયું હતું તે એન્ટિઓકિસડન્ટ્સ બનાવે છે. જ્યારે યુનિટના પ્લાન્ટ ચારમાંથી પ્લાન્ટ ૧૦માં ડાયમિથાઈલ સલ્ફેટના ટ્રાન્સફર દરમિયાન લીકેજ થયું હતું, જેના કારણે ધુમાડાથી આંખોમાં બળતરા થઈ હતી. બોઈસર (જુઓ પાનું ૪) ►►

ભારતની શ્રેષ્ઠ લશ્કરી ક્ષમતા ‘આત્મ-નિર્ભર’ સંરક્ષણ ઉત્પાદનનું પરિણામ: ફડણવીસ

(અમારા પ્રતિનિધિ તરફથી) મુંબઈ: મહારાષ્ટ્રના મુખ્ય પ્રધાન દેવેન્દ્ર ફડણવીસે રવિવારે કહ્યું હતું કે ભારત પાસે શ્રેષ્ઠ સંરક્ષણ ક્ષમતાઓ છે અને દેશનું લશ્કરી પ્રભુત્વ ૨૦૧૪માં શરૂ કરાયેલા આત્મ-નિર્ભર સંરક્ષણ ઉત્પાદન મોડેલોનું પરિણામ છે. નાગપુર જિલ્લાના ખાપરખેડા ગામમાં ‘તિરંગા યાત્રા’ બાદ પત્રકારો સાથે વાત કરતા ફડણવીસે કહ્યું હતું કે વિશ્વને હવે ખ્યાલ આવી ગયો છે કે ભારત પાસે શ્રેષ્ઠ સંરક્ષણ તકનીક છે. ‘ભારત વિશ્વભરમાં ટોચના પાંચ સશસ્ત્ર દળોમાં સ્થાન ધરાવે છે. વિશ્વે સ્વીકાર્યું છે કે આપણી પાસે શ્રેષ્ઠ સંરક્ષણ ક્ષમતાઓ છે. આપણી સંરક્ષણ

ક્ષમતા પાકિસ્તાન કરતા પાંચ ગણી વધારે છે,’ એમ તેમણે કહ્યું હતું. મુખ્ય પ્રધાને કહ્યું હતું કે દરેક ભારતીય સશસ્ત્ર દળોના જવાનો અને વડા પ્રધાન નરેન્દ્ર મોદીની પાછળ મજબૂત રીતે ઉભો છે. ‘આ યાત્રા કોઈ એક રાજકીય પક્ષ માટે નથી પરંતુ રાષ્ટ્રના સમર્થનમાં એકતાનું પ્રદર્શન છે,’ એમ તેમણે કહ્યું હતું. પાકિસ્તાન દ્વારા તાજેતરમાં એવી કબૂલાત કરવામાં આવી હતી કે સરહદ પારથી ચોકસાઈથી કરવામાં આવેલા હુમલાઓમાં તેની માળખાકીય સુવિધાઓને નુકસાન થયું છે તેના પર ફડણવીસે કહ્યું, ‘જ્યારે અમે કાર્યવાહી કરી, ત્યારે તેઓ ભાનમાં આવ્યા,

યુદ્ધવિરામ માટે ફોન કર્યો અને અમારી સામે ચૂંટણિયે પડ્યા. આ એક ગર્વની ક્ષણ છે. આપણું લશ્કરી વર્ચસ્વ ૨૦૧૪માં શરૂ કરાયેલા આત્મ-નિર્ભર સંરક્ષણ ઉત્પાદન મોડેલોનું સીધું પરિણામ છે, જેની એક સમયે મજાક ઉડાવવામાં આવતી હતી, પરંતુ હવે વૈશ્વિક સ્તરે તેનું સન્માન કરવામાં આવે છે.’ મોદી સરકાર દ્વારા શરૂ કરાયેલ, સંરક્ષણ ક્ષેત્રમાં ‘મેક ઇન ઇન્ડિયા’ અને ‘આત્મનિર્ભર ભારત’ ઝુંબેશોએ સ્વદેશી ડિઝાઇન, વિકાસ અને સંરક્ષણ સાધનોના ઉત્પાદન પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કર્યું છે. ફડણવીસે કહ્યું કે ભારતીય સંરક્ષણ (જુઓ પાનું ૪) ►►

બે કંપની વચ્ચે જમીન વિવાદમાં

સુરક્ષારક્ષકો પર ફાયરિંગ: ૧૯ મહિલા સહિત ૪૧ પકડાયાં

મુંબઈ: બે કંપની વચ્ચે જમીન વિવાદમાં એક કંપનીના સુરક્ષારક્ષકોએ બીજી કંપનીના સુરક્ષારક્ષકો પર ગોળીબાર કર્યો હોવાની ઘટના આગ્રીપાડા વિસ્તારમાં શનિવારે મોડી રાતે બની હતી. પોલીસે આ પ્રકરણે હત્યાનો પ્રયાસ તથા અન્ય કલમો હેઠળ ગુનો દાખલ કરીને ૧૯ મહિલા સુરક્ષારક્ષક સહિત ૪૧ જણની ધરપકડ કરી હતી. પોલીસે શસ્ત્રો, કારતૂસો, થિલી સ્પ્રે તથા અન્ય મતા જપ્ત કરી હતી. આરોપીઓને સ્થાનિક અદાલતમાં હાજર કરવામાં આવતાં તેમને એક દિવસની પોલીસ કસ્ટડી ફટકારવામાં

આવી હતી. આગ્રીપાડા વિસ્તારમાં ખાનગી કંપનીએ ૨૦૨૫થી પોતાની જગ્યાની સલામતી માટે બે સિક્યુરિટી એજન્સીને રોકી છે. ૨૦૦૫માં કંપનીને નામે સાત રસ્તા ખાતે ઇમારત અને જગ્યા છે, જ્યારે અમુક જગ્યા પર ફાર્માસ્યુટિકલ કંપનીએ કબજો કર્યો છે. આ અંગે કોર્ટમાં ખટલો ચાલતો હતો. કોર્ટે ફાર્માસ્યુટિકલ કંપનીના દાવા રદ કરવા છતાં જગ્યાનો કબજો તેણે છોડ્યો નથી. ઊલટું ત્યાં ગેટ પર તાળું (જુઓ પાનું ૪) ►►

